

Agnieszka Majcher

Absolwent Państwowej Akademii Nauk Stosowanych
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

agnieszka1803_29@o2.pl <https://orcid.org/0009-0005-1995-1230>

Innowacje pedagogiczne nauczycieli przedszkoli z powiatu leżajskiego

Pedagogical innovations of preschool teachers from the Leżajsk district

Abstrakt: Artykuł dotyczy problematyki innowacji pedagogicznych nauczycieli przedszkolnych z powiatu leżajskiego. Celem głównym podjętych badań była analiza aktywności nauczycieli w dziedzinie innowacji pedagogicznych w przedszkolu dla potrzeb teorii i praktyki pedagogicznej. Główny problem badawczy wyrażono w postaci pytania: Jakie charakterystyczne cechy posiada nauczycielska działalność (aktywność) innowacyjna? W badaniach własnych zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, z technikami ankiety i wywiadu. Wyniki badań świadczą, że aktywność innowacyjna nauczycieli ma różnorodny charakter – dotyczy rozmaitych rozwiązań treściowych, metodycznych i organizacyjnych. Nauczyciele tworząc innowacje pedagogiczne korzystają z urozmaiconych źródeł inspiracji, a współpracę z innymi osobami oceniają pozytywny. Większość z nich nie sygnalizowała też żadnych przeszkód, utrudniających wdrażanie swoich innowacji.

Słowa kluczowe: innowacje pedagogiczne, nauczyciel, przedszkole, ankieta, metoda sondażu diagnostycznego

Abstract: The article addresses the issues of pedagogical innovation among preschool teachers from the Leżajsk district. The main aim of the research undertaken was to analyze the activity of teachers in the field of pedagogical innovation

in preschool for the needs of pedagogical theory and practice. The main research problem was expressed in the form of the question: What characteristics does a teacher's innovative activity possess? In our own research, we used the diagnostic survey method, with questionnaire and interview techniques. The results of the research indicate that teacher's innovative activity is diverse, concerning various content, methodological, and organizational solutions. Teachers creating pedagogical innovations use various sources of inspiration and collaboration with other individuals, evaluating it positively. Most of them also did not report any obstacles hindering the implementation of their innovations.

Keywords: pedagogical innovations, teacher, kindergarten, survey, interview, diagnostic survey method

Innowacje treściowe, metodyczne i organizacyjne

Poszukując odpowiedzi na pierwszy problem szczegółowy wyrażony w pytaniu: *Jakich rozwiązań treściowych metodycznych i organizacyjnych dotycząc nauczycielskie innowacje pedagogiczne?*, zebrano i przeanalizowano odpowiedzi na pytania ankietowe) oraz pytania wywiadu.

Uzyskane wyniki pozwoliły na początku ustalić deklarowane cele wprowadzanych innowacji pedagogicznych.

Tabela 1. Cele wprowadzania innowacji pedagogicznych

liczba odp. cele	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
ulepszenie różnor. obszarów edukacji	28	28,0	20	29,0	8	24,0	15	41,0	8	12,0
poprawa jakości pracy placówki	38	37,0	25	36,0	13	39,0	13	35,0	25	39,0
polepszenie warunków edukacji	9	9,0	6	9,0	3	9,0	3	8,0	6	9,0
poniesienie efektów dyd.-wych.	28	28,0	7	10,0	4	12,0	3	8,0	8	12,0
rozbudzenie kreatywności i pomysłowości naucz.	83	81,0	60	87,0	23	70,0	26	70,0	57	88,0
skłonienie naucz. do doskonalenia własnych kompetencji zaw.	39	38,0	25	36,0	14	42,0	14	38,0	25	38,0

zwiększenie zaangażowania i motywacji dzieci w procesie uczenia się	30	29,0	19	28,0	11	33,0	7	19,0	23	35,0
---	----	------	----	------	----	------	---	------	----	------

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli nr 1 warto zauważyć, że dominującym celem wdrażanych przez respondentów innowacji pedagogicznych okazało się rozbudzanie kreatywności i pomysłowości nauczycieli. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Na podstawie wyrażonych poglądów przez respondentów można przyjąć, iż dla badanej grupy nauczycieli innowacje pedagogiczne stanowiły synonim twórczego działania. Taki wynik znajduje potwierdzenie w rozważaniach przedstawionych w części teoretycznej niniejszej pracy, m.in. w poglądach profesora Waldemara Furmanka, którego zdaniem innowacje pedagogiczne to aktywność twórcza, skutkująca powstaniem zupełnie nowej jakości w dziedzinie edukacji (Furmanek, 2017). W przypadku sporej grupy badanych wprowadzanie innowacji pedagogicznych wynikało z potrzeby doskonalenia kompetencji zawodowych czy poprawy jakości pracy. Na takie cele wskazują m.in. Maciej Kołodziejski oraz Małgorzata Przybysz-Zaremba, według których poprawa jakości procesu edukacyjnego, w kierunku uczynienia go bardziej efektywnym i skutecznym stanowią jedną z kluczowych funkcji innowacji, podtrzymujących systemy już działające, wykorzystywane (w tym przypadku system edukacyjny), (Kołodziejski, Przybysz-Zaremba, 2017).

Badania własne umożliwiły również zidentyfikowanie wdrażanych rozwiązań programowych w ramach realizowanych innowacji pedagogicznych. wyniki badań prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Rozwiązania programowe w ramach innowacji pedagogicznych

liczba odp. rozw. progr.	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
modyfikuję program naucz.	57	56,0	41	59,0	16	48,0	17	46,0	40	62,0
autorski program	24	24,0	17	25,0	7	21,0	11	30,0	13	20,0
rozszerz. program nauczania	17	17,0	9	13,0	8	24,0	5	14,0	12	18,0
eksponuję cele wychowawcze	27	26,0	20	29,0	7	21,0	11	30,0	16	25,0
wyk. innowacje w celu obser.	25	25,0	12	17,0	13	39,0	8	22,0	17	26,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Zaprezentowane analizy pozwalają wnioskować, że w przypadku większości respondentów wdrażanie rozwiązań programowych w ramach realizowanych innowacji pedagogicznych dotyczyło modyfikacji programu nauczania. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Spora grupa ankietowanych wprowadzała również takie rozwiązania w celu eksponowania celów wychowawczych. Wyodrębnione przez badanych „przejawy” realizacji nauczycielskiej innowacyjności, zgodnie z poglądami Krystyny Duraj-Nowakowej można podzielić na dwie zasadnicze kategorie. Pierwszą z nich stanowią będą modyfikacje, a więc działania ukierunkowane na stworzenie nowej formy, lepiej odpowiadającej warunkom współczesności, zaś w drugiej grupie znalazło się tworzenie, czyli przejaw najwyższej poziomu innowacyjności, zakładającego podjęcie osobistej działalności w celu zaprojektowania zmian, a następnie ich zrealizowaniu (Duraj-Nowakowa, 2017).

Następne pytanie skierowane do badanych pozwoliło określić jakie rozwiązania organizacyjne były wprowadzane przez ankietowanych do realizowanych innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Rozwiązania organizacyjne w ramach innowacji pedagogicznych

liczba odp. rozw. org.	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
wprow. zmiany w terminach zajęć	21	21,0	14	20,0	7	21,2	8	22,0	13	20,0
Współpraca z specjalistami	47	46,0	32	46,0	15	45,0	15	41,0	32	49,0
zespoły projektowe	48	47,0	33	48,0	15	45,0	18	49,0	30	46,0
współpraca z innymi środowiskami	31	30,0	22	32,0	9	27,0	12	32,0	19	29,0
zmiany w organizacji wczesnego wspomagania	27	27,0	18	26,0	9	27,0	11	30,0	16	25,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie uzyskanych wyników można przyjąć, że wdrażane rozwiązania organizacyjne do realizowanych innowacji pedagogicznych obejmowały zwłaszcza tworzenie zespołów projektowych oraz współpracę ze specjalistami. Równie ważna dla respondentów okazała się współpraca z innymi środowiskami czy też wdrażanie zmian w ramach wczesnego wspomagania rozwoju

dziecka. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różniły istotnie udzielanych odpowiedzi. Taki wynik należy ocenić szczególnie pozytywnie. Tworzenie zespołów projektowych – zgodnie ze stanowiskiem Elżbiety Marek – zaspokajania indywidualną ciekawość świata, jak również sprzyja odkrywaniu zainteresowań (Marek, 2019). Natomiast współpraca ze specjalistami pozwala na obopólne wzbogacenie doświadczeń, dowodzi o występowaniu partnerstwa w środowisku edukacyjnym, a co szczególnie ważne – stanowi fundament szkoły na miarę XXI wieku.

Badania własne pozwoliły również na rozpoznanie wdrażanych rozwiązań metodycznych w ramach innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Rozwiązania metodyczne w ramach innowacji pedagogicznych

liczba odp. rozw. metod.	ogółem		począt.		mian./ dyp.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
korzystam z nowocz. pomocy dydaktycznych	67	66,0	48	70,0	19	58,0	25	68,0	42	65,0
innowacyjne metody w trakcie realizowania podstawy prog.	44	43,0	32	46,0	12	36,0	15	41,0	29	45,0
tworzę bloki treściowe	17	17,0	11	16,0	6	18,0	7	19,0	10	15,0
wprowadzam innowa- cyjne zabawy	79	77,0	54	78,0	25	76,0	27	73,0	52	80,0
realizuję edukacją kszzt.	10	10,0	6	9,0	4	12,0	3	8,0	7	11,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli nr 4 warto zauważyć, że wdrażane rozwiązania metodyczne do realizowanych innowacji pedagogicznych miały przede wszystkim charakter wprowadzania innowacyjnych zabaw oraz korzystania z nowoczesnych pomocy dydaktycznych, z niewielką przewagą odpowiedzi nauczycieli początkujących. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różniły istotnie udzielanych odpowiedzi. Uzyskane wyniki badań należy ocenić pozytywnie, ponieważ są to zmiany cechujące się oryginalnością, co niewątpliwie przyczynia się do poprawy efektywności oraz jakości kształcenia dzieci. Ponadto wymienione przez badanych rozwiązania wyróżniają dynamiczność, a więc przyczyniają się do wyzwolenia aktywności dzieci.

W toku badań własnych możliwym było również poznanie wykorzystywanych pomocy dydaktycznych w trakcie wprowadzenia innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 5.

Tabela 5. Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w trakcie wprowadzania innowacji pedagogicznych

liczba odp. nowatorskie pomo.	ogółem		naucz. począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
pomoce dyd. Montes.	34	33,0	20	29,0	14	42,0	15	41,0	19	29,0
chusta animacyjna	35	34,0	22	32,0	13	39,0	15	41,0	20	31,0
pomoce sensoryczne	40	39,0	29	42,0	11	33,0	18	49,0	22	34,0
klocki piankowe	8	8,0	4	8,0	4	12,0	5	14,0	3	5,0
tablica multimed.	69	68,0	49	71,0	20	61,0	18	49,0	51	78,0
edu. roboty-Ozoboty	37	36,0	26	38,0	11	33,0	9	24,0	28	43,0
dywany interaktywne	50	49,0	36	52,0	14	42,0	17	46,0	33	51,0
pros. prog./ apl. kom.	11	11,0	8	12,0	3	9,0	3	8,0	8	12,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Kluczowe znaczenie w trakcie wprowadzania innowacji pedagogicznych miały takie nowatorskie pomoce dydaktyczne jak tablica multimedialna (z przewagą odpowiedzi nauczycieli ze wsi), a następnie dywany interaktywne. Liczna grupa respondentów zadeklarowała również korzystanie z pomocy sensorycznych, edukacyjnych robotów (z przewagą odpowiedzi nauczycieli z miast), chusty animacyjnej, montessoriańskich pomocy dydaktycznych. Warto zauważyć, że najrzadsze wykorzystanie znajdowały proste programy/ aplikacje komputerowe. Uzyskane wyniki należy ocenić pozytywnie, gdyż na ich podstawie można przyjąć, że badani mają różne pomysły na tworzenie „nowinek edukacyjnych”, co pozwala na możliwość ich określenia jako „refleksyjnych praktyków”, a więc osób w pełni zaangażowanych w proces świadomego kreowania własnego postępowania zawodowego, warsztatu pracy czy też wykorzystywanych metod i technik pracy.

Uzupełnieniem powyżej podjętej problematyki było ustalenie jakie aktywności angażujące dzieci znajdują zastosowanie przez badanych w trakcie wprowadzania innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 6.

Respondenci, do najbardziej angażujących dzieci aktywności w trakcie wprowadzonych innowacji pedagogicznych zaliczyli zwłaszcza sytuacje edukacyjne oraz prowadzenie eksperymentów, z przewagą odpowiedzi nauczycieli ze wsi. Wysoko ocenioną aktywnością pod względem zaangażowania dzieci okazała się również zabawa (z niewielką przewagą nauczycieli mian/ dypl., oraz z miast) czy też wspólne aranżowanie kącika (z przewagą odpowiedzi

nauczycieli z miast). Natomiast Lidia Wollman podaje, że polskie szkoły, w porównaniu do przykładowo do angielskich placówek mają istotnie mniejszy dostęp do zasobów sprzyjających organizacji innowacyjnego środowiska uczenia się. Według autorki tamtejsze szkoły korzystają m.in. z dostępu do bibliotek, pracują metodami grupowymi, projektowymi oraz problemowymi, eksperymentują, pracy tabletów. Podkreśla również, że cała szkoła stanowi jedną wielką rodzinę, niejako zanurzoną w innowacyjną przestrzeń, czego niestety brakuje instytucjom w naszym kraju (Wollman, 2017).

Za interesujący obszar uznano również określenie wprowadzanych zabaw podczas wdrażanych innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 7.

Tabela 6. Aktywizowanie dzieci w procesie innowacji

liczba odp. aktywności	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
zabawa	42	41,0	30	43,0	12	36,0	18	49,0	24	37,0
sytuacje edukacyjne	70	69,0	49	71,0	21	64,0	23	62,0	47	72,0
wspólna lekt. książ.	16	16,0	7	10,0	9	27,0	8	22,0	8	12,0
wł. do zajęć rym.	26	25,0	19	28,0	7	21,0	9	24,0	17	26,0
nauka prostych wier.	8	8,0	6	9,0	2	6,0	3	8,0	5	8,0
uczenie piosenek	9	9,0	6	9,0	3	9,0	5	14,0	4	6,0
wspólne aran. kącika	33	32,0	25	36,0	8	24,0	16	43,0	17	26,0
prowadzenie eksper.	62	61,0	43	62,0	19	58,0	13	35,0	49	75,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7. Zabawy wprowadzane podczas wdrażania innowacji pedagogicznych

liczba odp. zabawy	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
tematyczne	39	38,0	25	36,0	14	42,0	14	38,0	25	38,0
konstrukcyjne	36	35,0	27	39,0	9	27,0	17	46,0	19	29,0
ruchowe	68	67,0	51	74,0	17	52,0	21	57,0	47	72,0
dydaktyczne	64	63,0	41	59,0	23	70,0	23	62,0	41	63,0
gry	34	33,0	23	33,0	11	33,0	13	35,0	21	32,0
manipulacyjne	37	36,0	23	33,0	14	42,0	13	35,0	24	37,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 8 zabawy dydaktyczne (z niewielką przewagą odpowiedzi naucz. począł.) oraz ruchowe (z przewagą odpowiedzi naucz. mian/ dypl. oraz ze wsi) okazały się najczęściej wdrażanymi aktywnościami podczas wprowadzanych innowacji pedagogicznych. Warto nadmienić, że najmniej badanych uznało, że wprowadzało gry w trakcie wdrażanych innowacji pedagogicznych. Wykorzystanie zabaw przez respondentów w trakcie realizowanych innowacji pedagogicznych należy ocenić szczególnie pozytywnie. Zabawa stanowi bowiem podstawową, jedną z najważniejszych aktywności dzieci w wieku przedszkolnym. Jak wynika z badań własnych ankietowani starali się wdrażać różne jej rodzaje, skupiając się na mobilizacji różnych obszarów działalności dziecka. Taki wynik może świadczyć – jak podaje Ivan Rochovska, że korzystali z różnych „ogniw” zabawy w ramach działalności innowacyjnej, w celu formowania młodego człowieka (Rochovska, 2011).

W ramach przeprowadzonych badań własnych odbył się również wywiad z dyrektorem przedszkola. Do dyrekcji skierowano 3 pytania.

Pierwsze pytanie zadane dyrektorowi brzmiało: *Jakie w opinii Pani/a cechy osobowości oraz postawy powinien być wyposażony nauczyciel-innowator?* Dyrektor w trakcie przeprowadzonej rozmowy wskazała na szereg cech osobowości oraz postaw, które w niej przekonaniu powinny wyróżniać nauczyciela-innowatora. Za kluczowe z nich uznała te, które generują pomysły oraz pozwalają na rozwiązywanie problemów, m.in. giętkość/ elastyczność, oryginalność, płynność myślenia. Pośród innych rozmówczynie wymieniła także uwzględnianie różnych wzorców myślenia uczniów, zachęcanie wychowanków do kreatywnego myślenia, opracowywanie programów nauczania odpowiednio do indywidualnych potrzeb dzieci, wykorzystywanie różnych metod motywowania wychowanków, kształtowanie wzajemnie uczącej się społeczności przedszkola, zdolność krytycznego oceniania efektów pracy własnej. Według poglądów dyrektora te cechy i postawy warunkują adekwatne organizowanie środowiska uczenia się na miarę XXI wieku.

Drugie pytanie skierowane do dyrektora brzmiało: *Jaki charakter miały wdrożone dotąd innowacje pedagogiczne na terenie przedszkola?* Z odpowiedzi udzielonej przez rozmówczynię wynikało, że dotąd wdrożone innowacje pedagogiczne miały różny charakter, począwszy od innowacji programowych, po metodyczne oraz organizacyjne.

Przykładowo, w przedszkolu były organizowane autorskie programy ukierunkowane na wspomaganie rozwoju dziecka, a także wykorzystanie jego potencjału, np. program wychowawczy został uzupełniony o założenia zawarte w Konwencji Praw Dziecka, program edukacji regionalnej pt. *Leżajsk – moje miasto*, program *Zabawy badawcze w działalności przedszkolnej*. Pani dyrektor udostępniła materiał fotograficzny ze zrealizowanych innowacji pedagogicznych, co zilustrowano poniżej.

Rysunek 1. Rezultaty zrealizowanych innowacji pedagogicznych

Źródło: materiał pozyskany podczas wywiadu z dyrektorem przedszkola.

W przedszkolu realizowana była również innowacja pedagogiczna pt. *Nauczyciele i rodzice – razem*. Była to innowacja pedagogiczna o charakterze metodycznym, skupiająca się na metodyce pracy dydaktyczno-wychowawczo-opiekuńczej rodziców oraz nauczycieli, adresowana do całej społeczności przedszkolnej. Jej kluczowym celem było podniesienie jakości pracy placówki, a także poprawa stopnia współdziałania między środowiskiem rodzinnym oraz obszarem edukacyjnym. Rodzice mieli okazję współdziałania w organizowanych zajęciach, obserwacji działań nauczycieli, a także mogli współprowadzić zajęcia. Formami realizacji innowacji były dni otwarte, zajęcia otwarte, uroczystości.

Kolejne pytanie skierowane do dyrektora brzmiało: *Czy posiada Pani/n wiedzę na temat tego jakie innowacje pedagogiczne mają zostać wdrożone w*

przedszkolu w przyszłości? Jeśli tak, proszę wskazać jakie? Z odpowiedzi udzielonej przez dyrektorkę wynikało, że posiadała obszerną wiedzę na temat tego jakie innowacyjne mają zostać wdrożone w przyszłości. Taki wynik należy ocenić pozytywnie, ponieważ świadczy o tym, że aktywność innowacyjna zajmuje ważne miejsce wśród działań realizowanych w przedszkolu. Wśród wymienianych podczas rozmowy innowacji znalazły się m.in. *Lato pełne eksperymentów, W krainie dinozaurów, Indiańska wioska, Jasełka, Moja przyjaciółka książka.*

Źródła inspiracji dla innowacji pedagogicznych

Poszukując odpowiedzi na drugi problem szczegółowy wyrażony w pytaniu: *Z jakich źródeł nauczyciele korzystają podczas opracowywania innowacji pedagogicznych?*, zebrano i przeanalizowano odpowiedzi na pytania ankietowe nr 8–11 (pełna ich treść w aneksie na str. 83–92). Wyniki zebrano w tabelach nr 8–10.

Badania własne pozwoliły ustalić, z jakich źródeł wiedzy badani czerpią pomysły w kontekście tworzenia innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 8.

Tabela 8. Źródła innowacji pedagogicznych

liczba odp. źródła	ogółem		począt.		mian./dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
fachowa literatura	12	12,0	9	13,0	3	9,0	8	22,0	4	6,0
Internet	89	87,0	60	87,0	29	88,0	28	76,0	61	94,0
kursy, szkolenia, warsztaty	87	85,0	61	88,0	26	79,0	31	84,0	56	86,0
pomysły rodziców	4	4,0	2	3,0	2	6,0	3	8,0	1	2,0
pomysły dzieci	5	5,0	3	4,0	2	6,0	4	11,0	1	2,0
rozmowy z innymi nauczycielami	27	26,0	17	25,0	10	30,0	9	24,0	18	12,0
inne	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0	1	2,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Z powyżej zilustrowanych danych wynika, że głównymi źródłami czerpania pomysłów podczas tworzenia innowacji pedagogicznych przez ankietowanych były Internet, a następnie kursy i szkolenia. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi.

Autorka badań spodziewała się takich wyników, gdyż sugerują, że badani nauczyciele starają się korzystać z różnych źródeł wiedzy podczas opracowywania innowacji pedagogicznych. Szczególnie pozytywnie należy ocenić udział w kursach i szkoleniach, jak i wykorzystanie literatury specjalistycznej, które niewątpliwie należy traktować jako źródła fachowej i rzetelnej wiedzy. Jak akcentują Beata Pituła i Wiesława A. Sacher jednym z kluczowych, a zarazem koniecznych warunków innowacyjności nauczyciela stanowi posiadanie bogatego warsztatu. Wykorzystywane rozwiązania metodyczne oraz własne pomysły służące wdrażaniu innowacyjności w proces edukacyjny powinny wzbogacać zainteresowania uczniów, jak również rozbudzać w nich indywidualną twórczość (Pituła, Sacher, 2019).

Kolejne pytanie zostało poświęcone źródłom związanym z działalnością placówki przedszkolnej stanowiącym inspirację dla tworzonych innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 9.

Tabela 9. Źródła działalności placówki przedszkolnej dla tworzonych innowacji pedagogicznych

liczba odp. źródła	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
kroniki	11	11,0	6	9,0	5	15,0	5	14,0	6	9,0
pamiętniki	21	21,0	11	16,0	10	30,0	11	30,0	10	15,0
noty/ zapiski	14	14,0	10	14,0	4	12,0	4	11,0	10	15,0
wywiady	66	65,0	48	70,0	18	55,0	23	62,0	43	66,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Dla badanych – co wynika ze zgromadzonych danych – kluczowymi źródłami inspiracji dotyczącymi działalności placówki dla tworzonych innowacji pedagogicznych okazały się wywiady (z przewagą odpowiedzi nauczycieli z wykształceniem mian/dypl.). Taki wynik pozwala przyjąć, że dla respondentów cennym zasobem w procesie tworzenia innowacji pedagogicznych były bezpośrednie rozmowy z innymi osobami. W tym miejscu należy jednak nieco krytycznie odnieść się do uboższego wykorzystania przez ankietowanych takich źródeł jak kroniki czy pamiętniki. W piśmiennictwie zwraca się bowiem uwagę na znaczenie historycznych kontekstów innowacyjnych działań pedagogicznych jako szczególnie wartościowego źródła pomysłów, możliwych do wykorzystania we współczesnej praktyce pedagogicznej (Dudel i in., 2014).

Następne pytanie zadane badanym zostało poświęcone rodzajom literatury pedagogicznej, stanowiącej źródło inspiracji dla tworzonych innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 10.

Tabela 10. Literatura pedagogiczna źródłem innowacji

liczba odp. rodz. liter.	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
pod., poradniki met.	21	21,0	13	19,0	8	24,0	12	32,0	9	14,0
prasa pedagogiczna	83	81,0	59	86,0	24	73,0	26	70,0	57	88,0
encyklopedie ped.	26	25,0	18	26,0	8	24,0	10	27,0	16	25,0
inne	1	1,0	0	0,0	1	3,0	1	3,0	0	0,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Jak ustalono wiodący rodzaj literatury pedagogicznej będącej dla respondentów źródłem inspiracji w trakcie tworzonych innowacji pedagogicznych stanowiła prasa pedagogiczna. Natomiast z innych typów wskazanej literatury badani korzystali istotnie rzadziej. W tej grupie znalazły się m.in. encyklopedie pedagogiczne, podręczniki, poradniki metodyczne. Podobne wyniki uzyskała m.in. Natalia Nowak. Z badań cytowanej autorki wynikało, że do źródeł pozyskiwania przez nauczycieli wiedzy na temat innowacji pedagogicznych zaliczyła czasopisma pedagogiczne, literaturę przedmiotu, fora internetowe, kursy/ szkolenia, studia podyplomowe, radio. Z prowadzonych przez autorkę badań wynikało, że nauczyciele wysoko oceniają swój poziom wiedzy na temat innowacji pedagogicznych (Nowak, 2022).

Ostatnie pytanie zadane nauczycielom w tej części pracy pozwoliło ustalić zakres wykorzystania cyfrowych technologii, jako możliwości wsparcia dla działalności innowacyjnej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 11.

Tabela 11. IT jako źródło wsparcia w procesie wspomaganie realizacji działań innowacyjnych

liczba odp.IT	ogółem		począt.		mian./dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
portale społ.	92	90,0	61	88,0	31	94,0	31	84,0	61	94,0
Gmail	1	1,0	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0
aplikacje komp.	32	31,0	21	30,0	11	33,0	11	30,0	21	32,0
strony www	76	75,0	52	75,0	24	73,0	27	73,0	49	75,0
programy komputerowe	16	16,0	11	16,0	5	15,0	9	24,0	7	11,0
narzędzie interaktywne	51	50,0	36	52,0	15	45,0	18	49,0	33	51,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań własnych

Wyniki badań własnych sugerują, że nauczyciele cenili cyfrowe technologie jako pomoc dla prowadzonej działalności innowacyjnej. Warty zwrócenia uwagi jest m.in., że ważne źródło dla przygotowywanych innowacji przez badanych stanowiły takie nowe technologie cyfrowe, jak social media oraz strony www. Na znaczenie technologii cyfrowych w działalności innowacyjnej wskazuje m.in. Indira Lachowicz. Ich walorami są bowiem możliwość tworzenia interakcyjnych oraz szczególnie atrakcyjnych form uczenia się, jak również śledzenie postępów wychowanków. Podkreśla również, że technologie te wspierają proces uczenia, czyniąc go bardziej iluzyjnym (Lachowicz, 2023).

Kryteria oceny jakości innowacji pedagogicznych

Poszukując odpowiedzi na trzeci problem szczegółowy wyrażony w pytaniu: *Jakimi kryteriami posługują się nauczyciele podczas oceny jakości innowacji pedagogicznych?*, zebrano i przeanalizowano odpowiedzi na pytania ankietowe nr 12–14 (pełna ich treść w aneksie na str. 83–92) oraz pytanie wywiadowe nr 5 (pełna ich treść w aneksie na str. 93). Wyniki zebrano w tabelach nr 12–14.

Zainteresowaniami badawczymi objęto wykorzystywane kryteria podczas oceny walorów innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 12.

Tabela 12. Kryteria oceny walorów innowacji pedagogicznych

liczba odp. kryteria	ogółem		począt.		mian./dypl		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
konkretne, wymierne korzyści	15	15,0	11	16,0	4	12,0	6	16,0	9	14,0
nowość, oryginalność	77	75,0	51	74,0	26	79,0	29	78,0	48	74,0
prawidłowo zdefiniowana struktura	9	9,0	7	10,0	2	6,0	6	16,0	3	5,0
atrakcyjność dla uczniów, wzbudzenie zainteresowania	78	76,0	53	77,0	25	76,0	26	70,0	52	80,0
precyzyjność przyjętych celów i zadań eduk.	12	12,0	9	13,0	3	9,0	4	11,0	8	12,0
odwoływanie się do oryginalnej ...	1	1,0	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0

możliwość eksperymentalnej ...	5	5,0	3	4,0	2	6,0	0	0,0	5	8,0
możliwość ewaluacji osiągnięć dzieci	15	15,0	9	13,0	6	18,0	5	14,0	10	15,0
możliwość upowszechniania wyników ewaluacji	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane wyniki badań pozwalają przyjąć, że w grupie ankietowanych nauczycieli kluczowe kryteria, które wykorzystywali w celu oceny innowacji pedagogicznych była atrakcyjność dla uczniów, wzbudzanie zainteresowania, a następnie nowość, oryginalność zastosowanych rozwiązań programowych. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Wskazane przez badanych cechy sugerują, że w opinii ankietowanych nauczycieli głównymi miernikami oceny jakości innowacji pedagogicznych jest to czy są atrakcyjne, ale również odkrywczycze, rewolucyjne. Podobne wnioski przedstawiła m.in. Barbara Dudel, której zdaniem innowacjom pedagogicznym przypisywane są określone cechy, świadczące o ich nowatorskości. Zaliczyła do nich należy zwłaszcza: nowość, pomysłowość, oryginalność wskazywanych rozwiązań (Dudel i in., 2014). Otrzymany wynik należy ocenić pozytywnie. Spełnienie wskazanych założeń przez przygotowaną innowację pedagogiczną powoduje, że nauczyciele dbają o to, aby jej tematyka była ciekawa, angażująca dzieci, co z kolei przyczynia się do aktywnej ich postawy oraz składania do podejmowania samodzielnych działań. Powoduje to, że dzieci uczestnicząc w ich realizowaniu zyskują szansę rozwoju wyobraźni, kreatywnego myślenia, co niewątpliwie stanowi wsparcie dla kształtowania procesów poznawczych.

Badania własne dostarczyły również wiedzy nt. tego czy nauczyciele dokumentują zakończoną innowację pedagogiczną. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 13.

Tabela 13. Dokumentowanie zakończonej innowacji pedagogicznej

liczba odp. dokumentowanie	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
tak	15	15,0	10	14,0	5	15,0	4	11,0	11	17,0
nie	87	85,0	59	86,0	28	85,0	33	89,0	54	83,0

Źródło: opracowanie własne.

Zgromadzone wyniki badań pozwalają przyjąć, że zjawisko dokumentowania innowacji pedagogicznych nie było powszechne wśród ankietowanych. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Taki wynik należy jednak ocenić krytycznie, ponieważ pomimo tego, że nie ma obowiązku dokumentowania innowacji pedagogicznych, wskazanym jest wykorzystanie takich działań. Wynika to zwłaszcza z możliwości spójnego opracowania programu postępowania, pozwalającego na prawidłowe określenie celów działań, zasobów warunkujących ich osiągnięcie, w tym środków finansowych czy terminarza realizacji (Ziółkowski, 2017).

Następne pytanie dotyczyło poddawania ewaluacji zakończonej innowacji pedagogicznej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 14.

Tabela 14. Przeprowadzenie ewaluacji zakończonej innowacji pedagogicznej

liczba odp. ewaluacja	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
tak	8	8,0	4	6,0	4	12,0	3	8,0	5	8,0
nie	94	92,0	65	94,0	29	88,0	34	92,0	60	92,0

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane dane sugerują, że poddawanie ewaluacji zakończonej innowacji pedagogicznej było wśród respondentów rzadkością. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Uzyskane wyniki należy ocenić negatywnie. Brak lub też sporadyczna ewaluacja innowacji pedagogicznej uniemożliwia monitorowanie przebiegu oraz efektów podejmowanej działalności. Co istotne, brak ewaluacji nie pozwala również na sformułowanie spójnej oraz klarownej oceny odnośnie tego czy innowacja przyczyniła się do poprawy jakości placówki.

W ramach przeprowadzonych badań własnych odbył się również wywiad z dyrektorem przedszkola. Do dyrekcji skierowano 1 pytanie, które brzmiało: *W jaki sposób nauczyciele dokumentują i poddają ewaluacji zakończone innowacje pedagogiczne?* Z odpowiedzi udzielonej przez dyrekcję wynikało, że nauczyciele dokumentują wprowadzane innowacje pedagogiczne posługując się m.in. Kartą informacyjną innowacji pedagogicznej oraz opracowując scenariusze zajęć.

Współpraca ze specjalistami w opracowywaniu i realizacji innowacji pedagogicznych

Poszukując odpowiedzi na czwarty problem szczegółowy wyrażony w pytaniu: *Jak przebiega współpraca ze specjalistami podczas opracowywania i realizacji innowacji pedagogicznych?*, zebrano i przeanalizowano odpowiedzi na pytania ankietowe nr 15–17 (pełna ich treść w aneksie na str. 83–92). Wyniki zebrano w tabelach nr 16–18.

Nauczycieli zapytano o to, z kim współpracują na etapie przygotowania innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 15.

Tabela 15. Osoby współpracujące na etapie przygotowania innowacji pedagogicznej

liczba odp. osoby współ.	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
nauczyciele przed.	74	73,0	50	72,0	24	73,0	26	70,0	48	74,0
pedagog	12	12,0	8	12,0	4	12,0	6	16,0	6	9,0
specjaliści	27	26,0	19	28,0	8	24,0	12	32,0	15	23,0
środowisko lokalne	10	10,0	6	9,0	4	12,0	3	8,0	7	11,0
rodzice	11	11,0	8	12,0	3	9,0	2	5,0	9	14,0
inne placówki przed.	40	39,0	31	45,0	9	27,0	14	38,0	26	40,0
dyrekcja	19	19,0	13	19,0	6	18,0	9	24,0	10	15,0
z nikim	13	13,0	9	13,0	4	12,0	4	11,0	9	14,0
inne osoby, kto?	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Z badań własnych wyłania się dość ograniczony krąg osób, z którymi ankietowani współpracowali na etapie przygotowania innowacji pedagogicznych. Najczęściej wymienianą osobą przez pedagogów byli inni nauczyciele wychowania przedszkolnego. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Ponad połowa badanych zadeklarowała współpracę z innymi placówkami (z przewagą nauczycieli początk.). Innymi osobami, z którymi współpracowali badani, jednakże rzadziej byli m.in. innymi specjalistami czy dyrekcja. Autorka badań spodziewała się takich wyników. Jak dowiedziono, współpraca międzynauczycielska okazała się kluczowa zarówno na etapie przygotowania, jak i realizacji innowacji pedagogicznych. Otrzymany wynik sugeruje jednakże, że podejmowana współpraca

posiada charakter jednostronny, ponieważ badani rzadko współdziałali w tym zakresie z innymi osobami, np. innymi przedszkolami, logopedą, pedagogiem, dyrekcją czy z rodzicami. W tym miejscu warto przywołać badania innych autorów. Przykładowo, z przedsięwzięcia badawczego Elżbiety Sałaty wynikało, że w pracy nauczyciela-innowatora szczególnie istotna jest współpraca z różnymi środowiskami, m.in. z innymi nauczycielami, ale i ze środowiskiem lokalnym, np. lokalne organizacje i instytucje (Sałata, 2017).

Kolejne pytanie zadane ankietowanym miało na celu poznanie ich oceny odnośnie współpracy z poszczególnymi osobami/ środowiskami podczas działalności innowacyjnej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 16.

Tabela 16. Ocena współpracy z poszczególnymi osobami/ środowiskami podczas działalności innowacyjnej

liczba odp. ocena współ.		ogółem		począt.		mian./dypl.		wieś		miasto	
		n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
nauczyciele	b. dobrze	21	21,0	15	22,0	6	18,0	10	27,0	11	17,0
	dobrze	72	70,0	47	68,0	25	76,0	25	68,0	47	72,0
	przeciętnie	7	7,0	7	10,0	0	0,0	2	5,0	5	8,0
	źle	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	brak wsp.	2	2,0	0	0,0	2	6,0	0	0,0	2	3,0
pedagog	b. dobrze	17	17,0	12	18,0	5	15,0	9	24,0	8	12,0
	dobrze	77	75,0	50	72,0	27	82,0	26	71,0	51	79,0
	przeciętnie	8	8,0	7	10,0	1	3,0	2	5,0	6	9,0
	źle	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	brak wsp.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
specjaliści	b. dobrze	12	12,0	8	12,0	4	12,0	5	14,0	7	10,0
	dobrze	81	79,0	53	76,0	28	85,0	29	78,0	52	80,0
	przeciętnie	8	8,0	8	12,0	0	0,0	3	8,0	5	8,0
	źle	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	brak wsp.	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0	1	2,0
środowisko lokalne	b. dobrze	12	12,0	8	12,0	4	12,0	3	8,0	9	14,0
	dobrze	77	75,0	50	72,0	27	82,0	29	78,0	48	74,0
	przeciętnie	10	10,0	9	13,0	1	3,0	4	11,0	6	9,0
	źle	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	brak wsp.	3	3,0	2	3,0	1	3,0	1	3,0	2	3,0
rodzice	b.dobrze	15	15,0	11	16,0	4	12,0	5	14,0	10	15,0
	dobrze	74	72,0	48	70,0	26	79,0	24	64,0	50	77,0
	przeciętnie	11	11,0	9	13,0	2	6,0	7	19,0	4	6,0
	źle	1	1,0	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0
	brak wsp.	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0	1	2,0

inne przedszkola	b. dobrze	12	12,0	11	16,0	1	3,0	5	14,0	7	11,0
	dobrze	77	75,0	48	70,0	29	88,0	27	76,0	50	77,0
	przeciętnie	8	8,0	6	9,0	2	6,0	2	5,0	6	9,0
	źle	1	1,0	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0
	brak wsp.	4	4,0	3	4,0	1	3,0	2	5,0	2	3,0
dyrekcja	b. dobrze	14	14,0	10	14,0	4	12,0	6	16,0	8	12,0
	dobrze	70	69,0	46	67,0	24	73,0	26	70,0	44	68,0
	przeciętnie	17	16,0	13	19,0	4	12,0	5	14,0	12	18,0
	źle	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	brak wsp.	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0	1	2,0

Źródło: opracowanie własne.

Współpraca ze wskazanymi w pytaniu osobami/ środowiskami została pozytywnie oceniona. Relacje oparte na współpracy z inni nauczycielami, pedagogami, innymi specjalistami, środowiskiem lokalnym, rodzicami, innymi przedszkolami oraz dyrekcją zostały ocenione na poziomie dobrym. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Na znaczenie prawidłowej współpracy podczas działalności innowacyjnej zwracają uwagę m.in. Maciej Kołodziejski oraz Małgorzata Przybysz-Zaremba według których działalność innowacyjna powinna opierać się na dobrej współpracy, której kluczowymi wymiarami powinny być praca grupowa oraz partnerska współpraca (Kołodziejski, Przybysz-Zaremba, 2017).

Następne pytanie zadane badanym zostało poświęcone formom i sposobom wykorzystanym w trakcie współpracy z poszczególnymi osobami/ środowiskami podczas działalności innowacyjnej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 17.

Tabela 17. Formy współpracy z poszczególnymi osobami/ środowiskami podczas działalności innowacyjnej

liczba odp. formy i sposoby	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
e-mail	49	48,0	34	49,0	15	45,0	18	49,0	31	48,0
rozmowy telefoniczne	48	47,0	31	45,0	17	52,0	22	59,0	26	40,0
social media	86	84,0	59	86,0	27	82,0	29	78,0	57	88,0
spotkania indywidualne	14	14,0	11	16,0	3	9,0	7	19,0	7	11,0
spotkania grupowe	9	9,0	7	10,0	2	6,0	4	11,0	5	8,0
inne	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Najpopularniejszymi formami i sposobami wykorzystywanymi w trakcie współpracy z poszczególnymi osobami/ środowiskami podczas działalności innowacyjnej okazały się social media. Potwierdza to popularność mediów społecznościowych jako środka komunikowania się w edukacji. Pozycją drugą zajęł e-mail, zaś trzecią rozmowy telefoniczne. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi.

Oczekiwane efekty innowacji pedagogicznych

Poszukując odpowiedzi na piąty problem szczegółowy wyrażony w pytaniu: *Jakie są oczekiwania odnośnie efektów wprowadzonej innowacji pedagogicznej?*, zebrano i przeanalizowano odpowiedzi na pytania ankietowe nr 18–22 (pełna ich treść w aneksie na str. 83–92) oraz pytania nr 5 i 7 kwestionariusz wywiadu (pełna ich treść w aneksie na str. 93). Wyniki zebrano w tabelach nr 19–23 natomiast udzielone odpowiedzi podczas rozmowy (wywiadu) poddano analizie słownej.

W ramach prowadzonych badań własnych starano się ustalić czy w opinii badanych innowacje pedagogiczne stanowią wyzwanie dla współczesnego nauczyciela edukacji przedszkolnej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 18.

Tabela 18. Innowacje pedagogiczne jako wyzwanie dla współczesnego nauczyciela edukacji przedszkolnej

liczba odp. inn. jako wyzw.	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
zdecydowanie tak	14	14,0	10	15,0	4	12,0	6	16,0	8	12,0
raczej tak	48	47,0	33	48,0	15	46,0	19	52,0	29	45,0
nie wiem	22	21,0	12	17,0	10	30,0	6	16,0	16	25,0
raczej nie	16	16,0	13	19,0	3	9,0	6	16,0	10	15,0
zdecydowanie nie	2	2,0	1	1,0	1	3,0	0	0,0	2	3,0

Źródło: opracowanie własne.

Badani nauczyciele postrzegali innowacje pedagogiczne jako wyzwanie dla współczesnego nauczyciela edukacji przedszkolnej. Spora grupa badanych nie potrafiła odpowiedzieć na zadane pytanie. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Takie odpowiedzi nauczycieli skłaniają do większego namysłu, głównie

w kontekście tego czy dla respondentów innowacje pedagogiczne stanowiły nowy kontekst wychowania przedszkolnego, „projekty” badawcze ukierunkowane na poprawę jakości edukacji (pozytywne postrzeganie wyzwania) czy też zadania wykraczające poza posiadane przez nich zasoby, umiejętności (negatywne postrzeganie wyzwania).

Następne pytanie zostało poświęcone głównym zaletom innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 19.

Tabela 19. Główne zalety innowacji pedagogicznych

liczba odp. główne zalety	ogółem		począt.		mian./dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
pobudzenie kreatywności nauczycieli	87	85,0	61	88,0	26	79,0	29	78,0	58	89,0
unowocześnienie pracy pedagogów	63	62,0	44	64,0	19	58,0	20	54,0	43	66,0
możliwość podniesienia kwalifikacji zawodowych	25	25,0	17	25,0	8	24,0	13	35,0	12	18,0
uaktualnienie wiedzy przez nauczycieli	11	11,0	6	9,0	5	15,0	5	14,0	6	9,0
wskazanie dzieciom efektywnych strategii uczenia się	15	15,0	11	16,0	4	12,0	4	11,0	11	17,0
uczynienie przedszkola bardziej funkcjonalnym	13	13,0	7	10,0	6	18,0	7	19,0	6	9,0
rozwój umiejętności	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0	1	2,0
rozbudzanie pozytywnej motywacji do nauki	22	22,0	16	23,0	6	18,0	8	22,0	14	22,0
wspomaganie całościowe rozwoju dzieci	24	24,0	14	20,0	10	30,0	7	19,0	17	72,0
sprawniejsze funkcjonowanie systemu oświaty	1	1,0	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Z nauczycielskiej oceny zalet innowacji pedagogicznych wynika, że akcentowane przez badanych ich walory miały konkretny charakter. Były nimi przede wszystkim pobudzenie kreatywności nauczycieli oraz unowocześnienie pracy pedagogów. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Zupełnie odmienne stanowisko w tym zakresie przedstawiła M. Zalewska-Bujak, której zdaniem we współczesnej rzeczywistości edukacyjnej nie ma miejsca na niestereotypowość czy

też twórcze działanie ze strony nauczycieli. Podaje, że istotną barierą w tym zakresie jest nadmierne skupienie na realizacji wytyczonego materiału, a następnie jego przyswojenie przez uczniów. W efekcie uczniowie, nauczyciele, ale również i dyrektorzy są stawiani pod „murem” konieczności osiągnięcia administracyjnych nakazów. Reasumując stwierdza, że obszar współczesnej szkoły jest niejako pozbawiony wolnej i nieskrępowanej przestrzeni zawodowego funkcjonowania nauczycieli, w której zyskują możliwość wykorzystania indywidualnej innowacyjności. Podjęte badania pozwoliły również ustalić oczekiwania respondentów w zakresie podejmowanej przez siebie działalności innowacyjnej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 20.

Tabela 20. Oczekiwania w zakresie podejmowanej przez siebie działalności innowacyjnej

liczba odp. oczekiwania ind.	ogółem		począt.		mian./dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
bliższe poznanie wychowanków	28	27,0	18	26,0	10	30,0	13	35,0	15	23,0
bliższe poznanie środowiska rodzinnego	13	13,0	7	10,0	6	18,0	10	27,0	3	5,0
nawiązanie wartościowych relacji z otoczeniem lokalnym	26	25,0	17	25,0	9	27,0	8	22,0	18	28,0
budowanie autorytetu nauczyciela	38	37,0	23	33,0	15	45,0	13	35,0	25	38,0
kształtowanie pozytywnego obrazu nauczyciela edukacji przedszkolnej	57	56,0	43	62,0	14	42,0	18	49,0	39	60,0
wzrost umiejętności i kompetencji zawodowych	59	58,0	45	65,0	14	42,0	14	38,0	45	69,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 20 warto zwrócić uwagę, że oczekiwania ankietowanych nauczycieli w zakresie podejmowanej przez siebie działalności innowacyjnej miały konkretny charakter. Najwięcej badanych sprecyzowało je jako wzrost umiejętności i kompetencji zawodowych, a następnie kształtowanie pozytywnego obrazu nauczyciela edukacji przedszkolnej (z przewagą odpowiedzi naucz. początk.). Spora grupa badanych wymieniła również nawiązanie wartościowych relacji z otoczeniem lokalnym oraz bliższe poznanie wychowanków. Uzyskany wynik należy ocenić pozytywnie. Okazało się bowiem, że wdrożone innowacje pedagogiczne przyczynią się do doskonalenia zawodowego stanowiącego nieodłączny element

rozwoju zawodu nauczyciela. Zwiększenie posiadanych kompetencji jest kluczowe z perspektywy jakości pracy pedagogów, którzy jak wynika z badań postrzegają siebie jako edu-kreatorów. Natomiast kształtowanie pozytywnego obrazu sprzyja m.in. zdobywaniu i budowaniu autorytetu nauczyciela, który na etapie edukacji przedszkolnej odgrywa decydującą rolę w procesie opiekuńczo-wychowawczo-dydaktycznym. Właściwości te jak podaje Mirosława Zalewska-Pawlak są postrzegane we współczesnej rzeczywistości edukacyjnej jako wartość osobowo-zawodowa nauczyciela (Zalewska-Pawlak, 2019).

Za ważne uznano także ustalenie nauczycielskich oczekiwań dotyczących wprowadzonej innowacji pedagogicznej w stosunku do dzieci. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 21.

Tabela 21. Oczekiwania w ramach innowacji pedagogicznej w odniesieniu do dzieci

liczba odp. oczekiwania dzieci	ogółem		począt.		mian./dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
rozwijanie postawy aktywnego spędzania czasu wolnego	26	25,0	20	29,0	6	18,0	13	35,0	13	20,0
rozwój umiejętności interpersonalnych	34	33,0	18	26,0	16	48,0	11	30,0	23	35,0
wzbogacanie słownictwa dzieci	38	37,0	26	38,0	12	36,0	18	49,0	20	30,0
stymulowanie rozwoju emocjonalnego	53	52,0	32	46,0	21	64,0	15	41,0	38	58,0
przygotowanie do bycia aktywnym uczestnikiem życia społecznego	54	53,0	42	61,0	12	36,0	20	54,0	34	52,0
rozwój społeczny	29	28,0	17	25,0	12	36,0	8	22,0	21	32,0
wzbogacanie wiedzy na temat edukacji prozdrowotnej	21	21,0	16	23,0	5	15,0	4	11,0	17	26,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Indywidualne oczekiwania dotyczące wprowadzonej innowacji pedagogicznej w stosunku do dzieci ankietowani nauczyciele ujęli jako przygotowanie do bycia aktywnym uczestnikiem życia społecznego oraz stymulowanie rozwoju emocjonalnego. Dość liczna grupa badanych do tychże oczekiwań zaliczyła kształtowanie umiejętności budowania wartościowych relacji interpersonalnych z rówieśnikami oraz wzbogacanie słownictwa dzieci. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych

odpowiedzi. Jak wynika z badań innowacje pedagogiczne korzystnie wpływają na proces uspołecznienia dzieci oraz przyczyniają się do nabywania kompetencji emocjonalnych. Działania te – jak dowodzą badania – są realizowane przy świadomym oraz odpowiednio zaplanowanym postępowaniu nauczycieli. Uzyskane dane znajdują potwierdzenie w literaturze. Przykładowo Stanisław Ciupka podaje, że rodzice zapotrzebowanie się na innowacyjność w obszarze edukacji wynika z konieczności zmodyfikowania systemu kształcenia, którego rolą powinno być nie tylko dostarczanie wiedzy i umiejętności, ale również kształtowanie postaw, rozwijanie przymiotów ludzkich. W tym kontekście zadaniem nauczycieli staje się dążenie do kształtowania wśród uczniów złożonych kompetencji psychospołecznych, służących ich indywidualnemu rozwojowi (Ciupka, 2019). Nieco inny charakter oczekiwań w tym zakresie przedstawiła Małgorzata Zalewska-Bujak. W ujęciu cytowanej autorki były nimi: kształtowanie zainteresowań poznawczych uczniów, zaspakajanie indywidualnych potrzeb edukacyjnych, rozwijanie wiedzy w zakresie możliwości podejmowania osobistych wyborów oraz modyfikowania otoczenia czy też budowanie zasobów postawy otwartości, poszukiwanie własnej ścieżki życiowej (Zalewska-Bujak, 2017).

Kolejnym problemem poruszonym w ramach badań własnych było ustalenie oczekiwań ankietowanych związanych z wprowadzoną innowacją pedagogiczną w odniesieniu do dzieci. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 22.

Tabela 22. Oczekiwania związane z wprowadzoną innowacją pedagogiczną w odniesieniu do rodziców

liczba odp. oczekiwania rodziców	ogółem		począt.		mian./dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
zwiększanie wiedzy w zakresie potrzeb roz.	44	43,0	29	42,0	15	45,0	18	49,0	26	40,0
dostarczenie wiadomości	23	23,0	15	22,0	8	24,0	7	19,0	16	25,0
wyrabianie postawy aktywnego udziału	21	21,0	16	23,0	5	15,0	8	22,0	13	20,0
budowanie zasobów aktywnego spędzania	54	53,0	39	57,0	15	45,0	17	46,0	37	57,0
promowanie czyt.	38	37,0	26	38,0	12	36,0	15	41,0	23	35,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Uczestnicząc w badaniach własnych nauczyciele uznali, że kluczowym ich oczekiwaniem związanym z wprowadzoną innowacją pedagogiczną

w odniesieniu do rodziców było budowanie zasobów aktywnego spędzania czasu wolnego, a następnie zwiększanie wiedzy w zakresie potrzeb rozwojowych oraz edukacyjnych dziecka. Dostyć liczna grupa respondentów uznała, że ich oczekiwaniem było również promowanie czytelnictwa. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Uzyskane wyniki znajdują potwierdzenie w literaturze. Przykładowo Anida Szafrńska do następstw aktywności innowacyjnej w kontekście rodziców zaliczyła m.in. wzbogacenie zasobów wiedzy w zakresie prawidłowości rozwojowych dzieci, kształtowanie umiejętności organizacji czasu wolnego czy dostarczanie rodzicom wiedzy na temat roli czytania dziecku (Szafrńska, 2017).

W ramach przeprowadzonych badań własnych odbył się również wywiad z dyrektorem przedszkola. Do dyrekcji skierowano 2 pytania.

Do dyrekcji skierowano następujące pytanie: *Jakie dostrzega Pani/n główne korzyści/ zalety wprowadzanych innowacji pedagogicznych?* Dyrekcja podczas rozmowy wymieniła liczne korzyści wynikające z zrealizowania nauczycielskiej aktywności innowacyjnej. Zaliczyła do nich takie ogólne efekty jak poprawę jakości komunikowania oraz kształtowanie wartościowego klimatu współpracy na płaszczyźnie międzynauczycielskiej oraz między nauczycielami a rodzicami, wzbogacenie zasobów wiedzy i kompetencji pedagogicznych, kształtowanie warunków do aktywności dzieci przy zaangażowaniu rodziców, budowanie warunków wspierających wszechstronny rozwój dzieci, możliwość bezpośredniego doświadczania radości z podejmowanych działań, podejmowanie szeroko zakrojonego dialogu przez osoby dorosłe na temat znaczenia rozbudzania kreatywności, wyobraźni ciekawości. Na podstawie tak przedstawionych walorów można przyjąć o ich złożonym charakterze. Warto dodać, że dotyczyły one wszystkich uczestników aktywności innowacyjnej, co pozwala przyjąć, iż prowadzona działalność w tym zakresie nie miała charakteru jednostronnego.

Kolejne pytanie skierowane do dyrekcji brzmiało: *Jak ocenia Pani/n poziom zainteresowania rodziców wprowadzanymi innowacjami pedagogicznymi?* W opinii dyrekcji rodzice przejawiali szczególne zainteresowanie prowadzoną działalnością innowacyjną. Potwierdzenie tego – jak podkreśliła rozmówczyni – stanowiła wysoka frekwencja na organizowanych zajęciach. Angażowanie się rodziców w aktywności innowacyjne niewątpliwie potwierdza, że byli szczególnie zainteresowaniami pracą przedszkola, a także ich chcieli aktywnie uczestniczyć w jego życiu.

Wsparcie dyirekcji w procesie tworzenia innowacji pedagogicznych

Poszukując odpowiedzi na szósty problem szczegółowy wyrażony w pytaniu: *Jakiego wsparcia udziela dyirekcja nauczycielom podczas realizacji innowacji pedagogicznych?*, zebrano i przeanalizowano odpowiedzi na pytania ankietowe nr 23–29 (pełna ich treść w aneksie na str. 83–92) oraz pytania nr 4 kwestionariusza ankiety (pełna treść na str. 93). Wyniki zebrano w tabelach nr 23–26, natomiast informacje uzyskane podczas wywiadu podano analizie słownej.

Zrealizowane badania pozwoliły ustalić otrzymywane wsparcie ze strony dyirekcji podczas tworzenia innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 23.

Tabela 23. Otrzymywane wsparcie ze strony dyirekcji w procesie tworzenia innowacji pedagogicznych

liczba odp. otrz. wsparcie	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
zdecydowanie tak	9	9,0	6	9,0	3	9,0	2	5,0	7	11,0
raczej tak	66	65,0	43	62,0	23	70,0	28	76,0	38	58,0
nie potrafię ocenić	21	20,0	16	23,0	5	15,0	4	11,0	17	26,0
raczej nie	6	6,0	4	6,0	2	6,0	3	8,0	3	5,0
zdecydowanie nie	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 23 warto zauważyć, iż respondenci zadeklarowali otrzymywanie wsparcia ze strony dyirekcji w procesie tworzenia innowacji pedagogicznych (z przewagą odpowiedzi nauczycieli ze wsi). Należy zauważyć, że dość liczna grupa nie potrafiła odpowiedzieć na podane pytanie. Z przeprowadzonych badań wynikało, że dyirekcja była w pełni zaangażowana w proces realizowania innowacji pedagogicznych. Zgodnie z poglądem Natalii Nowak ich postawę można określić jako wspierającą proces realizowania innowacji pedagogicznych, ponieważ byli otwarci na zmiany, jak również świadomi ich znaczenia (Nowak, 2022).

Kolejne pytanie zostało poświęcone zadaniom dyirekcji w kontekście wyzwalania możliwości twórczych nauczycieli. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 24.

Tabela 24. Zadania dyrekcji w dziedzinie wyzwalania możliwości twórczych nauczycieli

liczba odp. zadania dyr.	ogółem		począt.		mian./dypl		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
angażowanie całego grona pedagogicznego w proces zmian	69	68,0	53	77,0	16	48,0	25	68,0	44	68,0
zapewnienie odpowiednich warunków do pracy, stymulujących rozwój	31	30,0	22	32,0	9	27,0	10	27,0	21	32,0
akcentowanie walorów zmian	23	23,0	15	22,0	8	24,0	11	30,0	12	18,0
odpowiednie zarządzanie procesem zmian	15	15,0	8	12,0	7	21,0	6	16,0	9	14,0
własnym przykładem, postawą zachęcanie do innowacyjności	18	18,0	10	14,0	8	24,0	7	19,0	11	17,0
usuwanie barier innowacyjności	21	21,0	15	22,0	6	18,0	9	24,0	12	18,0
wspieranie autonomii nauczycieli	8	8,0	3	4,0	5	15,0	3	8,0	5	8,0
docenianie nauczycieli	32	31,0	23	33,0	9	27,0	10	27,0	22	34,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Badaną grupę nauczycieli cechowało posiadanie dosyć sprecyzowanych oczekiwań na temat zadań dyrekcji w kontekście wyzwalania możliwości twórczych nauczycieli. Większość nauczycieli uznała, że zadaniem dyrekcji w tym obszarze było angażowanie całego grona pedagogicznego w proces zmian (z przewagą odpowiedzi naucz. mian./ dypl.). Taki wynik sugeruje, że ankietowani efektywność innowacji uzależniali zwłaszcza od aktywnego udziału wszystkich osób. Co 3 badany nauczyciel zadeklarował, iż tym zadaniem było docenianie nauczycieli oraz zapewnienie odpowiednich warunków do pracy, stymulujących rozwój. Za istotne zadania można uznać również akcentowanie walorów zmian, a następnie usuwanie barier innowacyjności.

W toku badań własnych starano się także zidentyfikować rodzaje wsparcia otrzymywanego przez badanych w trakcie tworzenia innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 25.

Tabela 25. Rodzaj wsparcia otrzymywanego od dyrekcji w trakcie tworzenia innowacji pedagogicznej

liczba odp. rodzaj wsparcia	ogółem		począt.		mian./dypl		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
dofinansowanie kosztów szkolenia, warsztatów, kursów	78	76,0	55	80,0	23	70,0	30	81,0	48	74,0
dbałość o warunki lokalowe, właściwe pomieszczenie	12	12,0	8	12,0	4	12,0	2	5,0	10	15,0
dofinansowanie zakupu innowacyjnych pomocy dydaktycznych	67	66,0	46	67,0	21	64,0	26	70,0	41	63,0
dofinansowanie zakupu nowoczesnej technologii	23	23,0	17	25,0	6	18,0	8	22,0	15	23,0
zapewnienie kadry do realizacji planowanych działań	15	15,0	11	16,0	4	12,0	7	19,0	8	12,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Spośród wskazanych w pytaniu typów wsparcia badana grupa nauczycieli zadeklarowała w szczególności otrzymywanie wsparcia w postaci dofinansowania kosztów szkolenia, warsztatów, kursów oraz dofinansowania zakupu innowacyjnych pomocy dydaktycznych. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi.

Nauczycieli poproszono również o sformułowanie indywidualnej oceny wsparcia dyrekcji w trakcie tworzenia innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 26.

Tabela 26. Ocena jakości wsparcia dyrekcji w trakcie innowacji pedagogicznych

liczba odp. ocena wsparcia	ogółem		począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
bardzo dobrze	9	9,0	5	7,0	4	12,0	3	8,0	6	9,0
dobrze	76	74,0	51	74,0	25	76,0	30	81,0	46	71,0
przeciętnie	16	16,0	12	18,0	4	12,0	3	8,0	13	20,0
źle	1	1,0	1	1,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0
nie otrzymuję wsparcia	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Źródło: opracowanie własne.

Badana grupa nauczycieli pozytywnie odniosła się do wsparcia dyrekcji w trakcie tworzenia innowacji pedagogicznych. Najwięcej respondentów oceniło ten aspekt dobrze. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Odmienne wyniki dostarczyły badania autorstwa m.in. Beaty Oelszlaeger-Kosturek, z których wynikało, że nauczyciele ze strony dyrekcji, ale i członków grona pedagogicznego doświadczali tzw. opozycyjnej reakcji pedagogicznej wówczas, gdy mieli odmienne pomysły, pragnęli wdrożyć określone zmiany. Warto uzupełnić, że takich okoliczności doznawali zwłaszcza młodzi nauczyciele, znajdujący się u progu kariery zawodowej (Oelszlaeger-Kosturek, 2019; Zalewska-Bujak, 2017).

W ramach przeprowadzonych badań własnych odbył się również wywiad z dyrektorem przedszkola. Do dyrekcji skierowano następujące pytanie: *W jaki sposób wspiera Pani/n działalność innowacyjną nauczycieli w przedszkolu?* Rozmówczyni podczas wywiadu zadeklarowała oferowanie nauczycielom różnorodnych form wsparcia. Pośród nich znalazły się m.in. kreowanie warunków do innowacyjnej pracy, umożliwienie nauczycielom przedstawiania własnych pomysłów, likwidowanie pojawiających się barier dla innowacyjności, wnioskowanie o dodatkowe fundusze na działalność innowacyjną, organizowanie spotkań podczas których nauczyciele mogą dyskutować, kierowanie pochwałą, podziękować do pracowników, np. nagroda dyrektorska za działalność innowacyjną, wsparcie autonomii nauczycieli. Na podstawie tak przedstawionych odpowiedzi przez rozmówczynię można przyjąć, że wyróżniała ją otwartość na wszelką nowość, jak również była osoba wysoce wrażliwą na potrzebę innowacyjności.

Trudności i bariery pojawiające się na etapie realizowania innowacji pedagogicznych

Poszukując odpowiedzi na siódmy problem szczegółowy wyrażony w pytaniu: *Na jakie trudności i bariery napotykać nauczyciele w trakcie realizowania innowacji pedagogicznych?*, zebrano i przeanalizowano odpowiedzi na pytania ankietowe nr 29–31 (pełna ich treść w aneksie na str. 91–92) oraz pytanie nr 6 kwestionariusza wywiadu (pełna treść w aneksie na str. 92). Wyniki zebrano w tabelach nr 26–28.

Nauczycieli zapytano o to czy doświadczali barier w procesie realizacji innowacji pedagogicznych. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 27.

Tabela 27. Napotykanie barier w procesie realizacji innowacji pedagogicznych

liczba odp. napot. barier	ogółem		naucz. począt.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
zdecydowanie tak	2	2,0	0	0,0	2	6,0	1	3,0	1	2,0
raczej tak	11	11,0	10	14,0	1	3,0	5	14,0	6	9,0
nie wiem	12	12,0	8	12,0	4	12,0	2	5,0	10	15,0
raczej nie	73	71,0	48	70,0	25	76,0	26	70,0	47	72,0
zdecydowanie nie	4	4,0	3	4,0	1	3,0	3	8,0	1	2,0

Źródło: opracowanie własne.

Aktywności innowacyjnej badanych nauczycieli raczej nie towarzyszyło doświadczanie barier w procesie realizacji innowacji pedagogicznych. Wśród ankietowanych zidentyfikowano stosunkowo niewielką grupę nauczycieli, których towarzyszyły czynniki utrudniające wdrażanie działalności innowacyjnej. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Taki wynik należy ocenić szczególnie pozytywnie. Okazało się bowiem, że przestrzeń edukacyjna, w której badani realizowali innowacje pedagogiczne stanowiła obszar wsparcia dla nowoczesnych zachowań.

Szczersze spojrzenie na przedstawiony powyżej problem stanowiło ustalenie doświadczanych barier podczas działalności innowacyjnej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 28.

Tabela 28. Rodzaje napotykaných barier w działalności innowacji pedagogicznej

liczba odp. spec. barier	ogółem		naucz. począł.		mian./ dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
Natury ekonom.	4	4,0	2	3,0	2	6,0	1	3,0	3	5,0
Natury merytor.	6	6,0	5	7,0	1	3,0	3	8,0	3	5,0
Natury organiz.	38	37,0	28	41,0	10	30,0	11	30,0	27	42,0
Natury finan.	19	19,0	15	22,0	4	12,0	4	11,0	15	23,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Z opinii respondentów na temat specyfiki doświadczanych barier wynikało, że najczęściej badanych doświadczają trudności natury organizacyjnej, a następnie natury finansowej. Pozostałe bariery, tj. merytoryczne i ekonomiczne rzadko towarzyszyły ankietowanym.

W ramach prowadzonych badań własnych starano się również ustalić z jakimi konkretnie barierami mieli do czynienia respondenci, podczas prowadzonej przez nich działalności innowacyjnej. Zgromadzone wyniki badań prezentuje tabela 29.

Tabela 29. Specyfika napotykaných barier podczas działań innowacyjnych

liczba odp. bariery	ogółem		naucz.		mian./dypl.		wieś		miasto	
	n=102	100%	n=69	%	n=33	%	n=37	%	n=65	%
wynikające z przepisów prawa oświatowego	3	3,0	2	3,0	1	3,0	3	8,0	0	0,0
nadmierny biur.	14	14,0	8	12,0	6	18,0	5	14,0	9	14,0
niedost. zaplecze fin.	50	49,0	35	51,0	15	45,0	18	49,0	32	49,0
niewyst. baza mat.	13	13,0	9	13,0	4	12,0	2	5,0	11	17,0
brak wsparcia dyrekcji	12	12,0	9	13,0	3	9,0	4	11,0	8	12,0
brak wsp. grona ped.	37	36,0	27	39,0	10	30,0	12	32,0	25	38,0
pogłębianie chaosu w edukacji	4	4,0	2	3,0	2	6,0	1	3,0	3	5,0
nietrafione pomysły	1	1,0	1	1,0	0	0,0	0	0,0	1	2,0
podw. stabilności zaw.	5	5,0	3	4,0	2	6,0	2	5,0	3	5,0

* Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 29 warto zauważyć, że kluczowy problem, z którym przyszło się zmierzyć badanej grupie nauczycieli stanowiły trudności o charakterze finansowym, a następnie niski poziom wsparcia ze strony kadry nauczycielskiej. Za dość istotny problem, na który wskazali badani można również uznać nadmierny biurokracyzm czy niskie zaplecze materialne. Stopień awansu zawodowego oraz miejsce zamieszkania nie różnicowały istotnie udzielanych odpowiedzi. Udzielone przez respondentów odpowiedzi sugerują, że badana grupa pedagogów doświadczała pewnych barier, związanych głównie z innymi nauczycielami oraz niedostatecznym zapleczem finansowym. Wśród badanych istniała zatem pewna grupa nauczycieli, którzy borykali się z trudnościami, którymi był „czynn timer ludzki”, a następnie finansowy. Taki wynik nie stanowi zaskoczenia, gdyż większość współczesnych szkół boryka się głównie z trudnościami finansowymi.

W ramach przeprowadzonych badań własnych odbył się również wywiad z dyrektorem przedszkola. Do dyrekcji skierowano następujące pytanie: *Jakie są w opinii Pani/a główne ograniczenia utrudniające wprowadzanie innowacji pedagogicznych?* Dyrekcja podczas przeprowadzonej rozmowy uznała, że

kluczowy czynnik ograniczający możliwość realizowania działalności innowacyjnej był czynnik finansowy. W opinii rozmówczyni obszar ten był w dalszym ciągu niedofinansowany. Pośród innych czynników hamujących wdrażanie tego typu rozwiązań wymieniła m.in. ryzyko opracowania nietrafionej innowacji, nadmierny biurokracyzm czy też negatywne postawy rodziców wobec wprowadzanych innowacji opartych na technologiach cyfrowych, dotyczące głównie ryzyka uzależnienia.

Przeprowadzone przedsięwzięcie badawcze pozwoliło na poznanie aktywności (działalności) innowacyjnej nauczycieli w przedszkolu, z perspektywy wypowiedzi ich samych oraz dyrekcji placówki przedszkolnej oraz sformułowanie wniosków dla praktyki pedagogicznej:

1. Respondenci w ramach realizowanych innowacji pedagogicznych wdrażali zarówno rozwiązania programowe, organizacyjne, jak i metodyczne. Takie opinie świadczyły o tym, że aktywność innowacyjna nie posiada charakteru jednostronnego, a dydaktycy dążą do korzystania z jej różnych walorów. W związku z tym należy podejmować wśród nauczycieli działania mające na celu zwiększenie ich świadomości w zakresie całościowego potencjału tkwiącego w innowacjach. Warto dodać, że ich jednostronne wykorzystanie może zubażać prowadzoną działalność innowacyjną.
2. Nauczycielska działalność innowacyjna była realizowana z wykorzystaniem bogatego „repertuaru” nowatorskich pomocy dydaktycznych, różnorodnych ciekawych aktywności, w tym zwłaszcza zabaw. Opinie takie pozwalają przyjąć, iż nauczyciele mają świadomość znaczenia odpowiedniej ich organizacji na poziomie metodycznym, co niewątpliwie przyczynia się do wzrostu zaangażowania dzieci. W tym zakresie należy kształtować u nauczycieli świadomość wykorzystania różnych narzędzi, instrumentów podczas prowadzonej działalności innowacyjnej. Niewątpliwie, w tym obszarze niezwykle pomocne okazuje się np. uczestnictwo w szkoleniach, warsztatach.
3. Kluczowymi źródłami czerpania pomysłów przez nauczycieli podczas tworzenia innowacji pedagogicznych okazały się Internet, kursy, szkolenia, warsztaty, wywiady, jak również literatura pedagogiczna, głównie prasa pedagogiczna, ale również cyfrowe technologie. W tym obszarze należy rozbudzać wśród nauczycieli świadomość znajdowania w najbliższym otoczeniu różnorodnych materiałów, możliwych do wykorzystania w działalności innowacyjnej.
4. Negatywnie należy ocenić kwestię dokumentowania oraz ewaluacji innowacji pedagogicznych przez nauczycieli. Działania te okazały się bowiem rzadkością, dlatego też koniecznym jest podjęcie działań mających na celu uświadomienie nauczycielom ich znaczenia oraz celowości. W związku

- z powyższym należy podjąć inicjatywy mające na celu zwiększenie wiedzy i umiejętności wśród nauczycieli w sferze dokumentowania i ewaluacji, np. poprzez udział w kursach, szkoleniach.
5. Współpraca nauczycieli z innymi osobami z otoczenia miała dość ograniczony zakres. Wskazaniem byłoby wdrożenie inicjatyw ukierunkowanych na rozszerzenie współpracy. Jako przykład dobrych praktyk można wskazać na podjęcie między przedszkolnej współpracy, ale również większe zaangażowanie środowiska lokalnego. W tym zakresie można wskazać np. na podjęcie współpracy z kadrą medyczną podczas wdrażania innowacji pedagogicznych zorientowanych na promocję zdrowia czy prozdrowotnych nawyków wśród najmłodszych.
 6. Nauczyciele zadeklarowali utożsamianie innowacji pedagogicznych z rodzajem wyzwania dla współczesnych nauczycieli edukacji przedszkolnej. W tym zakresie można wskazać na potrzebę podjęcia badań mających na celu określenie przyczyn lub też czynników wpływających na taką opinię (głównie w kontekście tego czy innowacja stanowiła wyzwanie, i była postrzegana pozytywnie, np. zaakcentowanie znaczenia prorozwojowego czy też negatywnie, np. jako działanie trudne/ niemożliwe do zrealizowania, wykraczające poza umiejętności i kompetencje pedagogów).
 7. Badania potwierdziły, że postawa dyrektorów w kontekście wprowadzanych innowacji tożsama była zachowaniom wspierającym. Byli zatem stymulatorami, a zarazem propagatorami nauczycielskiej działalności innowacyjnej. Należy szerzyć wśród dyrekcji wiedzę, kształtować postawy i zachowania wyrażające poparcie dla prowadzonej działalności innowacyjnej przez kadrę pedagogiczną.
 8. Procesowi realizacji innowacji pedagogicznych w zdecydowanej większości przypadków nie towarzyszyły bariery. Natomiast w grupie ankietowanych wskazujących na takie trudności najczęściej uobecniającym się okazały się czynniki finansowe. Można zatem przyjąć, że działalność ta w dalszym ciągu jest niedofinansowana. W związku z powyższym należy kształtować wśród np. samorządowców potrzebę zwiększenia dotacji, środków finansowych na działalność innowacyjną prowadzoną w szkołach.

References

- Ciupka, S. (2019). Kulturowe uwarunkowania innowacyjności pedagogicznej. W: U. Szusiński, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Refleksje pedagogiczne w teorii i praktyce, Tom II* (s. 12). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

- Dudel, B., Kowalczyk-Walędziak, M., Łogwiniuk, K. M., Szorc, K., Wróblewska, U. (2014). *Innowacje w teorii i praktyce edukacyjnej*. Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych.
- Duraj-Nowakowa, K. (2017). Innowacje nauczycieli jako liderów organizacji i zarządzania praktyką pedagogiczną. W: U. Szuścik, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Teoria i praktyka, Tom I* (ss. 31–32). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Furmanek, W. (2017). Innowacje kategorią współczesności. *Labor et Educatio*, 5, 33.
- Kołodziejski, M., Przybysz-Zaremba, M. (2017). Polimorficzne wymiary generowania innowacji w edukacji – wątki rozproszone. W: U. Szuścik, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Teoria i praktyka, Tom I* (s. 41, 45). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Lachowicz, I. (2023). *Innowacje pedagogiczne. Poradnik dla nauczycieli*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- Marek, E. (2019). Innowacje we współczesnej edukacji wczesnoszkolnej (na podstawie analizy wybranych programów kształcenia zintegrowanego. W: U. Szuścik, R. Raszka, A. Trzcionka-Wieczorek (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Współdziałanie rodziców – dziecka – nauczyciela, Tom III* (s. 40). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Nowak, N. (2022). Czynniki warunkujące realizację innowacji pedagogicznych w przedszkolu. *Eruditio et Ars*, 5(2), 206–207.
- Oelszlaeger-Kosturek, B. (2019). O funkcjonowaniu nauczyciela „na starcie” – zarys problemu. W: U. Szuścik, R. Raszka, A. Trzcionka-Wieczorek (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Współdziałanie rodziców – dziecka – nauczyciela, Tom III* (ss. 131–142). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Pituła, B., Sacher, W. A. (2019) Wybrane uwarunkowania umiejętności innowacyjnych nauczycieli przedmiotów artystycznych. W: U. Szuścik, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Refleksje pedagogiczne w teorii i praktyce, Tom II* (ss. 51–55). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Rochowska, I. (2011). Znaczenie zabawy w rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 2–3, 20.
- Sałata, E. (2017). Innowacyjny nauczyciel w zmieniającej się rzeczywistości szkolnej. *Szkoła – Zawód – Praca*, 13, 109.
- Szafrańska, A. (2017). Innowacyjna działalność placówek wychowania przedszkolnego na przykładzie Przedszkola Miejskiego nr 10 w Bytomiu. W: U. Szuścik, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Teoria i praktyka, Tom I* (s. 177). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

- Wollman, L. (2017). Nauczyciel innowator XXI wieku jako organizator środowiska uczenia się. W: U. Szuścik, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Teoria i praktyka, Tom I* (s. 22). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Zalewska-Bujak, M. (2017). Obszary deficytów twórczych działań nauczycieli dzisiejszej szkoły. W: U. Szuścik, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Teoria i praktyka, Tom I*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Zalewska-Pawlak, M. (2019). Kreatywność jako wartość osobowa i zawodowa nauczyciela edukacji artystycznej. W: U. Szuścik, R. Raszka (red.), *Innowacyjność w praktyce pedagogicznej. Refleksje pedagogiczne w teorii i praktyce, Tom II* (ss. 24–30). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Ziółkowski, P. (2017). Innowacyjność, kreatywność i twórczość w szkole. W: P. Ziółkowski (red.), *Nowoczesne formy doskonalenia pracy nauczyciela – Szkoła Przyszłości*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki.